

اهمیت رعایت معیارهای استاندارد چکیده‌نویسی در مقالات چاپ شده در مجلات

علی اکبر خاصه*

امید علیپور**

علی حاتمی***

دریافت: ۱۳۹۲/۱۲/۲۵

پذیرش: ۱۳۹۳/۰۶/۱۶

چکیده

هدف: پژوهش حاضر به بررسی مقایسه‌ای چکیده مجلات حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی فارسی و میزان مطابقت آنها با دستنامه انتشاراتی ای. پی. ای می‌پردازد.

روش: در این پژوهش که با استفاده از روش تحلیل محتوا انجام شده است، داده‌ها از طریق مطالعه چکیده‌ها بدست آمده‌اند. جامعه آماری این پژوهش را فصلنامه‌های مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات (فصلنامه کتاب)، تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، علوم و فناوری اطلاعات، کتابداری و اطلاع‌رسانی، گنجینه اسناد و تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی تشکیل می‌دهند. از هر نشریه، چکیده مقالات ۴ شماره اخیر مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

یافته‌ها: از بین تعداد ۲۴۵ چکیده مورد بررسی، ۴۰۴۹ درصد ساختاریافته و ۵۰۶ درصد غیرساختاریافته بودند که میانگین امتیاز نوع ساختاریافته بیشتر از غیرساختاریافته بود. از میان مجلات کتابداری نیز فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات حایز مطلوب‌ترین وضعیت از نظر همخوانی چکیده‌ها با دستنامه ای. پی. ای بود و فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز کمترین مطابقت را با دستنامه مذکور داشت. از نظر میزان مطابقت مقوله‌های هر چکیده با ای. پی. ای نیز قسمت «هدف» دارای بیشترین و قسمت «نتیجه‌گیری» حایز کمترین میزان همخوانی بود.

نتیجه‌گیری: بررسی‌ها آشکار ساخت که بیشتر مجلات مورد بررسی از چکیده ساختار یافته استفاده کرده‌اند، هر چند ساختار آنها یکسان نیست. با توجه به یافته‌های حاصل از این پژوهش به نظر می‌رسد استفاده از ساختاری از پیش تعیین شده برای ارائه اطلاعات در چکیده به ارتقای کیفیت چکیده‌ها کمک نموده است.

واژه‌های کلیدی: چکیده‌نویسی، چکیده ساختار نیافته، چکیده ساختار یافته، مجلات کتابداری و اطلاع‌رسانی.

* دانشجوی دکتری، مربی علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه پیام‌نور؛ khasseh@gmail.com (نویسنده مسئول).

** کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان؛ alipour.omid@gmail.com

*** عضو هیأت علمی جهاد دانشگاهی؛ alihatami80@gmail.com

مقدمه

با افزایش روزافزون تولیدات علمی، مطالعه متن کامل همه مقالات غیرممکن شده است. در این شرایط چکیده یکی از ابزارهایی است که می‌تواند مشکل وقت، انرژی و هزینه خواننده را در مطالعه اطلاعات تولید شده کاهش دهد. چکیده به نوعی آینه تمام‌نمای یک مقاله محسوب می‌شود. چکیده‌ای مناسب به نظر می‌رسد که بتواند تمامی بخش‌های اصلی یک مقاله را پوشش دهد. بسیاری از خوانندگان در نگاه اول، با چکیده یک مقاله در مورد آن ارزیابی کرده و در مورد خواندن یا نخواندن ادامه آن تصمیم‌گیری می‌کنند. چکیده در واقع تلاشی برای انعکاس محتوای یک نوشتار و راه‌حلی برای صرفه‌جویی در هزینه و زمان خواننده متن است. توجه بدین امر، موضوع مهمی است که نباید از دید نویسندگان، سردبیران و دست‌اندرکاران نشریات علمی دور بماند.

در یک تقسیم‌بندی، چکیده‌ها را می‌توان به دو نوع کلی ساختاریافته^۱ و غیر ساختاریافته^۲ تقسیم کرد. چکیده‌های غیر ساختاریافته (سنتی) معمولاً در یک پاراگراف نوشته می‌شوند و فاقد عنوان‌بندی مخصوص چکیده‌های ساختاریافته می‌باشند. با این حال لازم است که محتوا و ترتیب و توالی مطالب آن به همان ترتیب چکیده ساختاریافته تنظیم شود. در چکیده‌های ساختار یافته نیز معمولاً این بخش‌ها به تفکیک قید می‌شوند: مقدمه، هدف، روش پژوهش، نتایج، نتیجه‌گیری (حبیبی و همکاران، ۱۳۸۷). با توجه به مقوله بندی موجود در چکیده‌های ساختاریافته، استفاده از آنها "به‌عنوان راه‌حلی خلاقانه می‌تواند به اشاعه موثرتر و کارا تر نتایج تحقیقات کمک نماید" (هاس - واقن و آنوگبوزی^۳، ۲۰۱۰).

"امروزه نگارش چکیده ساختاریافته در اکثر حوزه‌های علمی رایج شده است. شاید علت این استقبال این است که نویسندگان مقالات در چکیده غیرساختاریافته تعدادی از عناصر اطلاعاتی از جمله مقدمه، روش، یا یافته‌ها را نادیده می‌گیرند در حالی که ممکن است خواننده به این اطلاعات نیاز داشته باشد" (بنی اقبال، بزرگی و رضانی، ۱۳۹۰). با عنایت

به موارد فوق، لازم است چکیده‌های ارائه شده بتوانند به سادگی تصویر دقیقی از محتوای مقاله ارائه دهند. همچنین یکدستی در ساختار چکیده‌های منتشر شده در نشریات علمی علاوه بر صرفه‌جویی در وقت و هزینه، منجر به کاهش سردرگمی خواننده خواهد شد. بنابراین، استفاده از یک چکیده جامع و اصولی می‌تواند نقش انکارناپذیری در بازیابی اطلاعات ایفا نماید. از جانب دیگر، کتابداران که به‌عنوان متولیان اصلی سازماندهی و بازیابی اطلاعات به شمار می‌روند لازم است از نظر چکیده‌نویسی الگو باشند. اینکه محققین کتابداری تا چه حد معیارهای چکیده‌نویسی را رعایت می‌کنند تاکنون به‌طور جامع در داخل کشور مورد بررسی قرار نگرفته است. از این رو پژوهش حاضر بر آن است تا وضعیت چکیده مجلات فارسی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی و میزان مطابقت آنها را با دستنامه انتشاراتی ای. پی. ای^۴، ویرایش ششم، مورد بررسی قرار دهد. همان‌طور که می‌دانیم، دستنامه انتشاراتی ای. پی. ای یکی از رایج‌ترین شیوه‌نامه‌هایی است که توسط محققین رشته‌های علوم اجتماعی و رفتاری به‌وفور مورد استفاده قرار می‌گیرد. در ایران نیز بسیاری از مجلات، نویسندگان مقالات را موظف به استفاده از روش استاندارد ای. پی. ای می‌کنند. ولی به سایر موارد مندرج در این دستنامه انتشاراتی توجه چندانی نمی‌شود؛ که یکی از مهم‌ترین آنها نحوه تنظیم چکیده است. به همین دلیل در این پژوهش، دستنامه مذکور به‌عنوان معیار در نظر گرفته شده است. لازم به ذکر است که بر اساس آخرین ویرایش این دستنامه (ویرایش ۶) چکیده پژوهش‌های تجربی باید شامل پنج مولفه زیر باشد:

۱. مشکل یا مسئله تحت بررسی؛
۲. نمونه / جامعه پژوهش و ویژگی‌های مربوط به آن؛
۳. روش تحقیق (به‌عنوان مثلاً نحوه گردآوری داده‌ها، روش پژوهش و...)
۴. یافته‌های اصلی؛
۵. نتیجه‌گیری (انجمن روانشناسی آمریکا^۵، ۲۰۱۰).

4. APA (American Psychological Association)
5. American Psychological Association

1. structured abstract
2. unstructured abstract
3. Hahs-Vaughn & Onwuegbuzie.

پزشکی" کمترین میزان انطباق را با دستورالعمل‌های گروه و نکوور داشت.

بنی‌اقبال و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهش خود به بررسی چکیده‌های موجود در فصلنامه کتابداری کتابخانه و مرکز اسناد دانشگاه تهران بر اساس الگوی چکیده ساختار یافته پرداختند. یافته‌های پژوهش در روش سیاهه کنترل نشان داد که از میان ۲۵ معیار ارزیابی کیفیت در سه معیار ارائه اطلاعات اهداف، بیان نوع طرح پژوهش و توالی اطلاعات، چکیده‌های ساختار یافته وضعیت بهتری داشتند. یافته‌های پژوهش در بررسی مقیاس خوانایی فلش نشان داد که دو نوع چکیده از نظر خوانایی با هم تفاوت معناداری ندارند و میانگین نمره مقیاس فلش دو نوع چکیده فارسی با نتایج پژوهش‌های انگلیسی زبان مطابقت دارد. همچنین نتایج یافته‌های نظر سنجی از خوانندگان از طریق پرسشنامه نشان داد چکیده ساختاریافته نسبت به چکیده غیرساختاریافته در مولفه‌های ترجیحات خوانندگان در مقیاس تفاوت معنایی، سهولت بازیابی اطلاعات و میزان خوانایی چکیده‌ها مناسب‌تر ارزیابی شدند.

وزیر پورکشمیری و سده‌هی (۱۳۹۰) در پژوهش خود به بررسی میزان رعایت استانداردهای بین‌المللی ایزو در چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال و علوم تحقیقات پرداختند. یافته‌های پژوهش آنها نشان داد که وضعیت استانداردهای چکیده‌نویسی در پایان‌نامه‌های هر دو واحد مورد بررسی در وضعیت قابل قبولی بوده و هرچه به سال‌های اخیر نزدیک می‌شویم استانداردهای چکیده‌نویسی در پایان‌نامه‌ها بیشتر رعایت شده است به طوری که در سال ۸۴ و ۸۵ هر یک با ۱۴/۸ درصد و سال ۸۶ با ۵۳/۹ درصد در وضعیت خیلی خوب می‌باشند. بعلاوه نتایج نشان داد که در پایان‌نامه‌های مردان و زنان استانداردهای چکیده‌نویسی تقریباً به یک میزان رعایت شده است. در مولفه‌های گزینش شده استاندارد ایزو ۲۱۴، بیشترین میزان رعایت استاندارد مربوط به «جایگاه چکیده» و «بیان ضمائم به صورت سوم شخص» با

از پژوهش‌هایی که در این حوزه انجام شده است می‌توان به دیبا و لاریجانی (۱۳۸۵) اشاره کرد که به مقایسه چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشگاه امام صادق(ع) از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۲ با استانداردهای بین‌المللی ایزو پرداختند. یافته‌های پژوهش آنها نشان داد که در چکیده فارسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشگاه امام صادق(ع) میزان رعایت استاندارد بین‌المللی ایزو در چکیده‌نویسی ۷۱/۹۵ درصد است و در بین دانشکده‌های دانشگاه امام صادق، دانشکده علوم سیاسی با میزان رعایت ۷۴/۶۶ بیشترین میزان استاندارد را رعایت کرده است. همچنین چکیده‌هایی که متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه امام صادق(ع) تهیه کرده‌اند با میانگین ۷۵/۵۲ درصد نسبت به چکیده‌هایی که دانشجویان تهیه کرده‌اند با میانگین ۶۰/۵۵ درصد در وضعیت مطلوب‌تری قرار دارد.

دیانی و شیردل (۱۳۸۶) در پژوهش خود به بررسی و مقایسه چکیده فارسی مقاله‌های مجله‌های علمی - پژوهشی حوزه علوم انسانی با استاندارد ایزو ۲۱۴ پرداختند. یافته‌ها نشان داد ۶۰/۳۷ درصد چکیده‌های جامعه پژوهش از نوع چکیده راهنما و ۳۹/۶۳ درصد از آنها از نوع چکیده تمام‌نما است. همچنین میانگین درصد همخوانی چکیده‌های راهنما با عناصر استخراج شده از استاندارد ایزو ۲۱۴، ۸۳/۱۴ درصد و میانگین درصد همخوانی چکیده‌های تمام‌نما با عناصر مذکور، ۷۸/۷۰ درصد است.

عبدخدا و عبدالهی (۱۳۸۹) در پژوهش خود به بررسی میزان انطباق چکیده مقاله‌های مجلات فارسی زبان دانشگاه علوم پزشکی تهران با استانداردهای ایزو ۲۱۴ و دستورالعمل گروه و نکوور پرداختند. یافته‌ها نشان داد که میانگین میزان انطباق کلی چکیده‌ها با استانداردهای ایزو، ۸۵/۳۷ درصد و با دستورالعمل گروه و نکوور ۸۴/۴۴ درصد است. چکیده‌ها در بخش "بیان یافته‌ها" بیشترین و در بخش "ارائه نتایج فرعی" کمترین میزان انطباق را با استانداردهای ایزو داشت و در بخش "وجود کلید واژه" و "ذکر یافته‌ها" بیشترین و در بخش "برگرفته شدن کلید واژه‌ها از سرعنوان‌های موضوعی"

یافته است؛ به طوری که تنها ۱۵/۷۹ درصد از چکیده‌های غیرساختاریافته از جامعیت و شفافیت برخوردار بودند، در حالیکه ۸۵/۰۰ درصد از چکیده‌های ساختاریافته وضعیت مطلوبی داشتند. آنها نتیجه گرفتند که استفاده از یک قالب ساختاریافته می‌تواند به هنگام تهیه چکیده، کمک شایانی به محققان کم تجربه نماید.

به طور کلی بررسی پیشینه‌ها نشان می‌دهد که هرچند پژوهشگران، از جمله پژوهشگران داخلی، در سالیان اخیر توجه خوبی به اهمیت استفاده از چکیده باکیفیت در مقالات نموده‌اند و تحقیقاتی نیز در این زمینه انجام داده‌اند، ولی تاکنون پژوهشی درباره بررسی مقایسه‌ای چکیده مجلات فارسی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی صورت نگرفته است. علاوه بر این که میزان همخوانی چکیده‌ها با دستنامه انتشاراتی ای. پی. ای کم‌تر مورد توجه محققان داخلی بوده است.

بر این اساس مهم‌ترین پرسش‌هایی که پژوهش حاضر به آن پرداخته است عبارتند از:

۱. چکیده‌های مجلات کتابداری و اطلاع‌رسانی در کدام بخش بیشترین و در کدام بخش کمترین انطباق را با معیارهای چکیده‌نویسی ای. پی. ای دارند؟
۲. میزان انطباق چکیده‌های مجلات کتابداری و اطلاع‌رسانی با معیارهای چکیده‌نویسی ای. پی. ای چقدر است؟
۳. وضعیت شش مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی به طور جداگانه از نظر مطابقت با ای. پی. ای چگونه است؟

مواد و روش‌ها

در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوا به بررسی مقایسه‌ای چکیده مجلات فارسی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی و میزان مطابقت آنها با معیارهای چکیده‌نویسی ای. پی. ای پرداخته شده است. داده‌ها از طریق مطالعه چکیده‌ها گردآوری شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل فصلنامه‌های مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات (فصلنامه کتاب)، تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، علوم و فناوری اطلاعات، کتابداری و اطلاع‌رسانی، گنجینه اسناد و تحقیقات اطلاع‌رسانی و

۱۰۰درصد و کمترین میزان مربوط به «کلیدواژه‌های برگرفته شده از متن چکیده» با ۱۷/۹ درصد می‌باشد.

در خارج از کشور نیز پژوهش‌های چشم‌گیری انجام شده است که بسیاری از آنها توسط هارتلی^۱ و آنوگبوزی^۲ صورت پذیرفته و به نظر میرسد این دو پژوهشگر در حوزه مطالعات مربوط به چکیده‌ها صاحب‌نظر باشند. به عنوان مثال، آنوگبوزی (۲۰۱۰) در پژوهشی به بررسی کیفیت چکیده‌های موجود در مقالات ارائه شده به مجله «پژوهش در مدارس» و مقایسه نسبی آنها با دستنامه انتشاراتی ای. پی. ای پرداخت. نتایج پژوهش وی نشان داد که در نگارش ۴۴/۳ درصد از آنها معیارها رعایت نشده است. از میان مقوله‌هایی که باید در یک چکیده وجود داشته باشد نیز «نمونه/ جامعه» کمترین مطابقت را با ای. پی. ای داشت، به طوری که در بالغ بر نیمی از چکیده‌های تحت بررسی اطلاعات مربوط به این مقوله ذکر نشده بود. هارتلی نیز تحقیقات زیادی هم در زمینه بررسی اثربخشی و مزایای چکیده‌های ساختاریافته و هم در زمینه مقایسه این نوع چکیده‌ها با انواع ساختاریافته انجام داده است. به عنوان نمونه، وی به همراه بتس^۳ (۲۰۰۷) در یکی از پژوهش‌ها به این نتیجه رسیدند که چکیده‌های ساختاریافته از چکیده‌های غیرساختاریافته اطلاعات و جزئیات بیشتری دارند و روند خواندن و یافتن اطلاعات در محدوده چکیده را تسهیل می‌نمایند.

پژوهشگران دیگری نیز در این زمینه مطالعاتی داشته‌اند. از آن جمله می‌توان به: ناکایاما^۴ و همکاران (۲۰۰۵) اشاره کرد که در پژوهشی میزان استفاده از چکیده‌های ساختاریافته در ۳۰ مجله پزشکی را مورد بررسی قرار دادند. آنها پس از تحلیل تعداد ۳۰۴ مقاله دریافتند که ۶۲ درصد مقاله‌ها دارای چکیده ساختاریافته و ۳۸ درصد فاقد آن بودند. بودگن، برن و کیچنهام^۵ (۲۰۱۱) در یک مطالعه تطبیقی بین چکیده‌های ساختاریافته و غیرساختاریافته دریافتند که نوع ساختاریافته از نظر جامعیت و شفافیت بسیار مطلوب‌تر از نوع غیرساختار

1. Hartley
2. Onwuegbuzie
3. Betts
4. Nakayama
5. Budgen, Burn & Kitchenham

۸۲ درصد از مقالات رعایت شده است. جالب آنکه مهم‌ترین قسمت مقاله یعنی بخش «یافته‌ها» و «نتیجه‌گیری» به نسبت در تعداد کم‌تری از چکیده‌ها بیان شده است. به‌طور دقیق‌تر، در ۴۹ چکیده (۲۰ درصد) هیچ اشاره‌ای به یافته‌های حاصل از تحقیق نشده است؛ و مهم‌تر اینکه در ۱۳۲ چکیده (۵۳.۸۸ درصد) نتایج حاصل از تحقیق عنوان نشده است (جدول ۱).

جدول ۱. میزان انطباق به تفکیک مقوله‌ها

مقوله	فراوانی	درصد
مسئله/هدف	۲۴۴	۵۹.۹۹
جامعه	۲۰۲	۴۵.۸۲
روش	۲۰۳	۴۶.۸۲
یافته‌ها	۱۹۶	۴۴.۸۰
نتیجه	۱۱۳	۲۶.۴۶

میزان انطباق چکیده‌های مجلات کتابداری و اطلاع‌رسانی با استاندارد ای. پی. ای در شکل شماره ۱ ارائه شده است. همان‌طور که در شکل شماره ۱ مشاهده می‌شود، از بین کل مقالات مورد بررسی تعدادی از مقالات وجود دارند که نویسندگان آنها چندان به معیارهای چکیده‌نویسی توجه نمی‌کنند. به‌عبارت دقیق‌تر، یافته‌ها نشان داد که در ۱۴ مقاله (۵.۷ درصد) تنها یکی از پنج مقوله مورد نظر در چکیده آمده است. تعداد ۱۵ مقاله (۶.۱ درصد) نیز وضعیت خوبی ندارند و فقط به دو مقوله اشاره کرده‌اند. البته مقالات چهار امتیازی بیشترین فراوانی را در بین کل مقالات مورد مطالعه دارند؛ به‌طوری‌که تعداد ۱۰۴ مقاله (۴۲.۴ درصد) تا حدود زیادی به اصول چکیده‌نویسی پایبند می‌باشند. تعداد ۸۴ مقاله (۳۴.۳ درصد) نیز موارد موجود در دستنامه انتشاراتی ای. پی. ای را به‌طور کامل رعایت نموده‌اند.

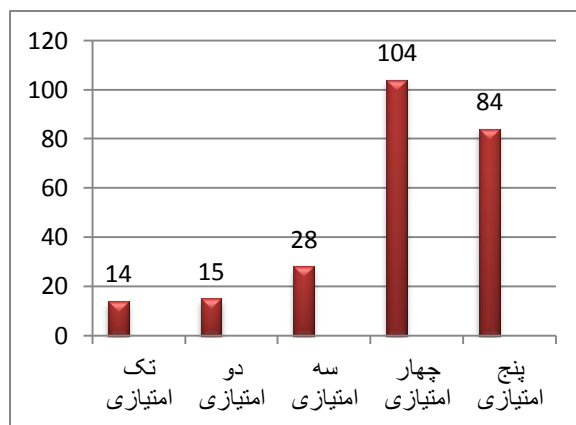
کتابخانه‌های عمومی می‌باشند. از هر نشریه چکیده مقالات ۴ شماره آخر (سال‌های ۸۹ و ۹۰) مورد بررسی قرار گرفت. ملاک عمل، انتشار این مقالات در وب سایت نشریه است. تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS انجام شد. همه چکیده‌ها با توجه به پنج مقوله مندرج در دستنامه انتشاراتی ای. پی. ای (ویرایش ۶) مورد واکاوی قرار گرفت.

اطلاعات و داده‌ها

در مجموع چکیده ۲۴۵ مقاله مورد بررسی قرار گرفت که در این میان فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات با تعداد ۷۰ مقاله دارای بیشترین مقاله بود؛ فصلنامه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی و مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات هر یک دارای ۴۴ مقاله، فصلنامه تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی ۳۱ مقاله، فصلنامه تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی ۲۹ مقاله و گنجینه اسناد نیز دارای ۲۷ مقاله بود. از بین کل مقالات تحت بررسی، تعداد ۱۲۴ مقاله (۵۰.۶ درصد) دارای چکیده ساختار نیافته و ۱۲۱ مقاله (۴۹.۴ درصد) دارای چکیده ساختار یافته بودند.

میزان انطباق به تفکیک مقوله‌ها

تجزیه و تحلیل یافته‌ها بر اساس مقوله‌های مورد بررسی در هر چکیده (مسئله/هدف پژوهش، جامعه، روش، یافته‌ها، و نتیجه) مشخص نمود که ۵۹.۹۹ درصد از چکیده‌ها حاوی «مسئله/هدف» می‌باشند؛ به عبارت دیگر، پژوهشگران کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران در تهیه چکیده برای مقالات خود بیش از هر چیز به بیان مسئله یا هدف پژوهش توجه داشته‌اند. بیان جامعه پژوهش و روش پژوهش نیز در حدود

شکل ۱. میزان همخوانی چکیده‌ها با ای. پی. ای

در یکی از ردیف‌های «خیلی بد، بد، متوسط، خوب، و خیلی خوب» قرار دهیم می‌توان چنین اظهار داشت که وضعیت چکیده‌های مندرج در مجلات کتابداری از نظر مطابقت با دستنامه انتشاراتی ای. پی. ای «خوب» است.

جدول شماره ۲ میانگین رعایت معیارهای ای. پی. ای در چکیده مقالات را به تفکیک نشریات نشان می‌دهد.

با توجه به پنج مقوله مندرج در دستنامه ای. پی. ای در خصوص چکیده، هر چکیده (اعم از ساختاریافته و غیرساختاریافته) حداقل صفر و حداکثر پنج امتیاز خواهد داشت. به‌طور کلی و با توجه به میانگین امتیاز بدست آمده از همه چکیده‌ها مشخص شد که چکیده‌های موجود در مجلات کتابداری با میانگین امتیاز ۳.۹۴ به میزان ۷۸.۷۸ درصد با دستنامه ای. پی. ای همخوانی دارند. و چنانچه بخواهیم آنها را

جدول ۲. میانگین کیفیت چکیده مقالات به تفکیک نشریات

رتبه	نام مجله	تعداد مقاله	مجموع امتیاز	میانگین امتیاز
۱	مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات	۴۴	۲۱۱	۷۹.۴
۲	تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی	۳۱	۱۳۳	۲۹.۴
۳	گنجینه اسناد	۲۷	۱۰۷	۹۶.۳
۴	تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی	۲۹	۱۱۱	۸۳.۳
۵	علوم و فناوری اطلاعات	۷۰	۲۵۳	۶۱.۳
۶	کتابداری و اطلاع‌رسانی	۴۴	۱۴۹	۳۷.۳

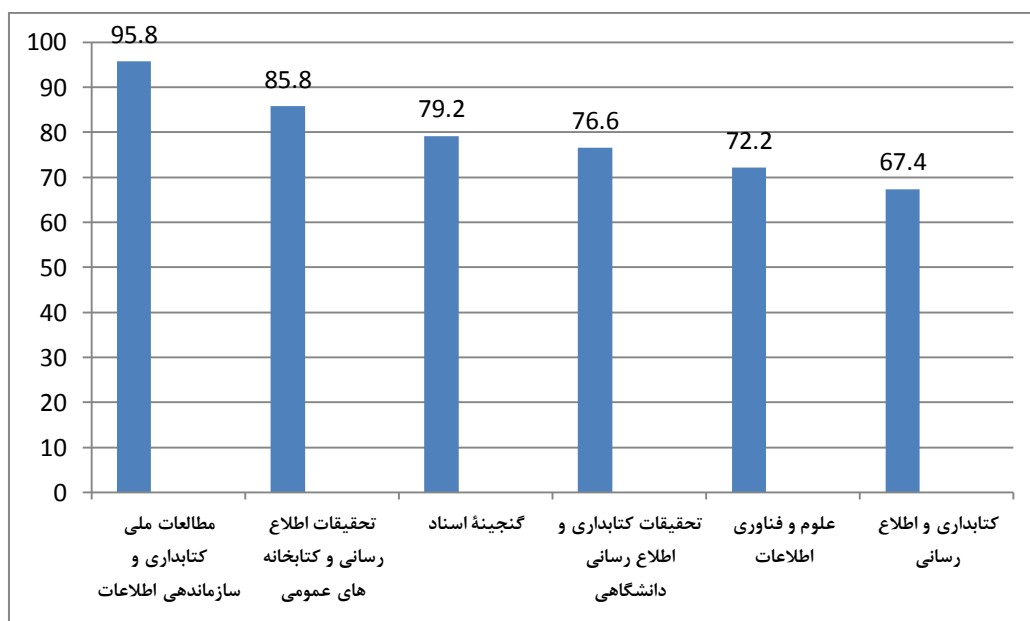
(۳.۶۱) نیز به ترتیب در رتبه‌های بعد قرار دارند. از سویی دیگر، فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز با کمترین میانگین امتیاز (۳.۳۷) در بین سایر مجلات کتابداری در رتبه آخر قرار دارد.

در همین راستا و از نظر میزان همخوانی نیز چکیده‌های مندرج در فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات به میزان ۹۵.۸ درصد با دستنامه ای. پی. ای. مطابقت دارند و بهترین وضعیت را از نظر محتوای چکیده دارند. چکیده‌های فصلنامه تحقیقات اطلاع‌رسانی و

همان‌طور که ملاحظه می‌شود بالاترین میانگین مطابقت با معیارهای چکیده‌نویسی مربوط به فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات است. میانگین مطابقت چکیده مقالات این فصلنامه با معیارهای چکیده‌نویسی ای. پی. ای ۷۹.۴ از ۵ می‌باشد. فصلنامه تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی نیز با میانگین امتیاز ۲۹.۴ وضعیت مناسبی دارد و در بین مجلات کتابداری حایز رتبه دوم شده است. فصلنامه‌های گنجینه اسناد (۳.۹۶)، تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی (۳.۸۳)، و علوم و فناوری اطلاعات

چکیده‌ها با دستنامه‌ای. پی. ای به تفکیک مجله در شکل ۲ ارائه شده است.

کتابخانه‌های عمومی نیز در حدود ۸۵.۸ درصد با دستنامه‌ مذکور همخوانی دارند. اطلاعات مربوط به میزان مطابقت

شکل ۲. درصد همخوانی چکیده‌های مجلات کتابداری و اطلاع‌رسانی با دستنامه‌ای. پی. ای

چکیده ساختار یافته نویسنده مجبور می‌شود توضیحات لازم ذیل هر یک از بخش‌های این نوع چکیده را قید کند در حالی که در چکیده ساختار نیافته چنین الزامی برای نویسنده مقاله وجود نداشته و وی می‌تواند بخش‌هایی از چکیده را عمداً یا سهواً در نظر نگیرد.

همچنین از بین مقوله‌هایی که بر اساس دستنامه‌ای. پی. ای باید در یک چکیده گنجانده شوند، مقوله «مسئله پژوهش یا هدف» بیشترین میزان را داراست که نشان می‌دهد نویسندگان مقالات در تهیه چکیده برای مقالات خود بیش از هر چیز به بیان هدف توجه داشته‌اند. نکته مهم آنکه قسمت «نتیجه‌گیری» که یکی از مهم قسمت‌ها به شمار می‌رود کمترین میزان همخوانی را با ای. پی. ای دارد؛ به طوری که تنها در ۴۶.۱۲ درصد از چکیده‌ها اقدام به بیان نتیجه‌گیری شده است. به نظر می‌رسد عمده‌ترین ضعف موجود در چکیده‌های مندرج در مجلات کتابداری فقدان اطلاعات مربوط به نتیجه‌گیری است که لازم است پژوهشگران به هنگام تهیه چکیده برای مقالات خود توجه بیشتری بدان نمایند. البته در ۲۰ درصد از چکیده‌ها نیز هیچ اشاره‌ای به یافته‌ها نشده است

بحث و نتیجه‌گیری

چکیده، خواه ساختاریافته باشد یا غیرساختاریافته، باید بخوبی بیانگر محتوای مقاله باشد. پر واضح است که چکیده‌های ساختاریافته اطلاعاتی سازمان یافته از محتوای مقاله ارائه می‌کنند، اما در چکیده غیرساختاریافته چنانچه نویسنده/کتابدار نتواند بخوبی محتوای مقاله را بیان نماید در اشاعه بهینه نتایج تحقیق خلل وارد خواهد شد. بنابراین، استفاده از چکیده ساختاریافته می‌تواند به نحو مثمرتری نتایج تحقیق را در معرض دید سایر پژوهشگران قرار داده و ظرفیت استناددهی به آن را نیز افزایش دهد.

هدف از پژوهش حاضر بررسی مقایسه‌ای چکیده مقالات چاپ شده در ۴ شماره اخیر مجلات کتابداری و اطلاع‌رسانی فارسی و میزان مطابقت با ای. پی. ای بود. نتایج این پژوهش نشان داد میانگین نمره مقالات ساختار یافته (۸۸.۴۰ درصد)، بیشتر از میانگین کیفیت نمره مقالات ساختار نیافته (۶۹.۲۰ درصد) است؛ که به نظر می‌رسد استفاده از ساختاری از پیش تعیین شده برای ارائه اطلاعات در چکیده به ارتقای کیفیت چکیده‌ها کمک نموده است. چرا که در

انسانی با استاندارد ایزو ۲۱۴. کتابداری و اطلاع‌رسانی، جلد ۱۰، ش ۲، ۳۷-۵۲.

دبیا، رضا، حسن لاریجانی، حجت‌الله (۱۳۸۵). مقایسه چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشگاه امام صادق (ع) از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۲ با استانداردهای بین‌المللی ایزو (ISO). مجله کتابداری، سال ۴۰، دفتر ۴۵، ۱۶۳-۱۹۱.

عبدخدا، هیوا؛ عبدلهی، لیلا (۱۳۸۹). بررسی میزان انطباق چکیده مقاله‌های مجلات فارسی زبان دانشگاه علوم پزشکی تهران با استانداردهای ایزو ۲۱۴ و دستورالعمل گروه ونکوور در سال ۱۳۸۸. مجله دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران (پیاورد سلامت)، دوره ۴، شماره ۱ و ۲، ۵۴-۶۱.

وزیر پور کشمیری، مهرداد؛ سه دهی، مریم (۱۳۹۰). مطالعه میزان رعایت استانداردهای بین‌المللی ایزو در چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌ها، فصلنامه دانش‌شناسی، ش ۱۳.

American Psychological Association (2010). Publication Manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: American Psychological Association.

Budgen, D., Burn, A. J., and Kitchenham, B. (2001). Reporting computing projects through structured abstracts: a quasi-experiment. *Empir Software Eng*, No. 16, pp: 244-277.

Hahs-Vaughn, D. L., and Onwuegbuzie, A. J. (2010). Quality of abstracts in articles submitted to a scholarly journal: A mixed methods case study of the journal *Research in the Schools*. *Library & Information Science Research*, No. 32, pp: 53-61.

Hartley, James, and Betts, L. (2007). The effects of spacing and titles on judgments of the effectiveness of structured abstracts. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, Vol. 58, No. 14, pp: 2335-2340.

Nakayama, T., Hirai, N., Yamazaki, S., & Naito, M. (2005). Adoption of structured abstracts by general medical journals and format for a structured abstract. *Journal of the Medical Library Association*, 93, pp: 237-242.

که یکی دیگر از ضعف‌های موجود در چکیده‌های مجلات کتابداری است.

نتایج پژوهش نشان داد بالاترین میانگین کیفیت مقالات چاپ شده مربوط به فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات (از انتشارات سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران) است؛ به طوری که چکیده‌های مندرج در این مجله در حدود ۹۵٪ ۸۰ درصد با ای. پی. ای مطابقت دارند. به نظر می‌رسد مجله مذکور توجه ویژه‌ای به نحوه تهیه چکیده توسط نویسندگان می‌نماید. از جانب دیگر، فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی (از انتشارات سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی) کمترین مطابقت (۶۷٪ ۴ درصد) را با دستنامه مذکور دارد. به‌عنوان اولین مجله علمی پژوهشی در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، لازم است دست اندرکاران مجله مذکور توجه بیشتری به محتویات مندرج در چکیده مقالات تأیید شده نمایند. البته ناگفته نماند که فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی از چکیده ساختار نیافته استفاده می‌کند.

توجه بیشتر سردبیران و دست اندرکاران مجلات حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی به چکیده‌نویسی و ملزم کردن نویسندگان به رعایت موارد استاندارد در چکیده‌نویسی می‌تواند منجر به شفافیت و یکدستی بیشتر چکیده و در نتیجه افزایش کیفیت مقالات شود.

منابع

بنی اقبال، ناهید؛ بزرگی، اشرف السادات؛ رضانی، ابذر (۱۳۹۰). بررسی چکیده‌های موجود در فصلنامه کتابداری کتابخانه و مرکز اسناد دانشگاه تهران بر اساس الگوی چکیده ساختار یافته، فصلنامه دانش‌شناسی، سال سوم، ش ۱۲، ۱۵-۱.

حبیبی، غلامرضا و همکاران (۱۳۸۷). مبانی نگارش علمی. تهران: مرز فکر.

حری، عباس؛ شاه‌دباغی، اعظم (۱۳۸۷). شیوه‌های استناد در نگارش‌های علمی: رهنمودهای بین‌المللی. تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران. ۳۰۰ص.

دیانی، محمد حسین؛ شیر دل، شهلا (۱۳۸۶). بررسی و مقایسه چکیده فارسی مقاله‌های مجله‌های علمی - پژوهشی حوزه علوم